

Na een eeuw van verwoesting en desillusies zou je zeggen dat het utopisme in het huidige Europa zijn langste tijd heeft gehad. Daarmee zouden we tegelijk verlost zijn van oude dilemma's, zoals de vervreemding en het nihilisme. In dit boek wordt echter betoogd dat het utopisme, als uiterste consequentie van het modernisme, het langer heeft volgehouden dan de postmodernen ons willen doen geloven. Meer dan dat: het utopisme lijkt definitief te zijn doorgebroken. Deze keer niet geïnitieerd door de religie of een politieke ideologie, maar door een idealistische avant-garde van wetenschappers en technocraten die pretendeert Utopia te zullen verwezenlijken. Dit betekent echter, zo concludeert de auteur, dat we nog steeds, en misschien wel meer dan ooit, te maken hebben met de keerzijde van dit utopisme, waarvan de ontmenselijking en werkelijkheidsvervreemding de grootste bedreigingen vormen voor de humanitaire grondslagen van onze samenleving en cultuur.

In dit boek staat de vraag centraal hoe de dreigende dehumanisering en vervreemding langs filosofische weg opgeheven kunnen worden. Dit begint met de terugkeer naar de grenzen die we in onze vooruitgangsdrijf overschreden hebben. Die grenzen worden bepaald door de eindigheid als het wezenskenmerk van de gegeven werkelijkheid. Alleen in de bedding van die werkelijkheid is het scheppen van een eigen, humane leefwereld weer mogelijk. Dat zal niet de wereld zijn zoals Europa die in het verleden kende, maar zij zal wel een cultuur en samenleving voortbrengen waar de mens weer thuis is en thuishoort. Een wereld waarin hij, met alle beperkingen van de eindigheid, weer een eigen reële en zinvolle leefwereld kan creëren.

Tot slot zal blijken dat de genoemde problematiek niet alleen verholpen is met een terugkeer naar de eindige werkelijkheid. Met het nihilisme en de vervreemding gaat het ten diepste om het verlies van transcendentie, dat wat de werkelijkheid overstijgt en tegelijk draagt, en een laatste zijn en zin verleent. Het zicht op dit transcendente zal herwonnen moeten worden en dat kan alleen als de mens weer open staat voor grensoverschrijdende perspectieven. Hij hoeft daarvoor niet zelfde grens over, want het transcendente is in het eindige al aanwezig.

*Een boek dat klaar en duidelijk stelling neemt tegen het moderne utopisme in wetenschap en techniek. De nieuwe vorm van vervreemding die daarvan het gevolg is laat zich volgens de auteur alleen pareren door een ander soort 'vreemdgaan', een toewending tot 'het andere' als de enige plek waar zoiets als waarde, zin en bestemming uiteindelijk zou kunnen oplichten.*

Jan van Riessen (1949) is filosoof. Hij promoveerde op de studie *Nihilisme op de grens van filosofie en theologie* (1991) en publiceerde voorts op het terrein van de sceptische theologie, de godsdienstfilosofie en de cultuurkritiek.